

אטימולוגיה:

שמשמעו חרמש, על falc-מקור השם הלטיני נגזר מ. מקור השם העברי בז מהתלמוד (שמשמעו מצלצל או הד (בדומה לפעמון tinnulus-שם מקורו וטפריו המעוקלים, ו בשל קריאותיו הקצרות והחדות של הבז שחוזרות על עצמן. בשל קריאות אלו בני האדם נהגו להחזיקו בכלובים על מנת להרחיק להקות יונים. שמו בערבית הוא 'צאקר אל הם ג'ראד', שמשמעו "בז החגבים". שמות עתיקים לבז המצוי מהמאה ה-17 שמשמעם, בתרגום חופשי, "המרפרף בכנפיו" בשל windhover וגם windfucker מנהגו לרפרף בכנפיו במקום.

תפוצה:

הן כמקנן והן כחולף-חורף ברוב חלקי הארץ, אינו שכיח, זהו הבז הנפוץ בבזי ישראל הבז המצוי הוא. צפופים ובמדבריות חשופים. הוא שכיח יותר בחבל הים תיכוני ביערות ועד 3,500 מעל פני הים, של 400 מטר מתחת לפני הים דורס סתגלון, ונפוץ בעולם מרום ואגן קונגו בתחומי למעט הסהרה ואפריקה אסיה בחלקים ניכרים של יבשת אירופה קרים למעט טונדרה-ועד ממוזגים אקלים מגוונים ממדבריים.

השכיח F.t.tinninculus הבז המצוי בישראל, הן המקנן והן החולף, דומה לתת-מין קטנים ובהירים יותר ובסיני הבז המצוי בנגב. באירופה ובאסיה עד סיביר ומונגוליה ומצרים סודאן, המקנן בחצי האי ערב F.t.rupicolaeformis ודומים יותר לתת-מין ישנה השערה כי התת-מין הישראלי הוא גרסת ביניים של תת-מינים אלו.

הבז המצוי היה בסכנת הכחדה בשל ההרעלות ההמוניות של והשישים בשנות החמישים חיות הבר. אולם מאז נפסקו ההרעלות אוכלוסייתו התאוששה בצורה מרשימה ובבתי קומות רבים אפשר לשמוע את צווחותיהם האופייניות בתקופת האביב. כיום הבז המצוי נפוץ בישראל ומספריו נאמדים באלפים רבים והוא הדורס הנפוץ ביותר בישראל. הוא הבז המצוי, שנחשב למקודש. לאל השכיח בבזים החנוטים של מצרים העתיקה ראש בדמות בז המצרי הורוס.

מראה:

והנקבה כ-, אורך גופו 30 - 34 ס"מ, מוטת כנפיו 70 - 80 ס"מ. משקל הזכר כ-150 גרם ו-190 גרם. בדומה ליתר מיני הבזים, לבז המצוי כנפיים וזנב ארוכים. הנקבה וגם הזכר ושחור בהיר. אצל הזכר הנקודות קטנות יותר, הצבע החום מנוקד בשחור בצבע חום מגלגל העין, יורד פס שחור, לזכר בוגר צבע הראש, נוטה במעט לאדמדם ועל הלחי בז. אפרפר. ראשה של הנקבה בצבעי הגוף, כנפי הנקבה רחבות וקהות יותר משל הזכר דומה מאוד לבז המצוי, שניהם מקבוצת הבזים המרפרפים בכנפיהם, הבז המצוי חי אדום בגפו או בזוג ואילו הבז האדום חברותי יותר וימצא בלהקות.

תזונה:

הוא צד ציפורי; מזונו של הבז המצוי מגוון ומשתנה בהתאם לבית גידולו לגוזלים בקן ההורים, וחיפושיות גדלים כגון חגבים וחרקים זוחלים, מכרסמים, שיר הבז המצוי מאתר את טרפו כשהוא מביאים בעיקר ציפורים קטנות, מכרסמים ולטאות שלו. נח על עמדה שולטת וגבוהה או תוך כדי מעוף כשהוא סורק את הטריטוריה כשהוא מבחין בטרפו, הוא מרפרף בכנפיו במקום כשראשו מקובע ועיניו נעוצות במטרה, צולל מטה לשלב ביניים שם הוא מרפרף שוב ואז צולל מטה במהירות לעבר טרפו. יש לאחר שדרס את טרפו, אם הוא פעמים שהבז צולל מיד לעבר טרפו, כמו לעבר דרורים מספיק קטן הוא יעוף כשטרפו בטפריו לעבר תחנת אכילה, מצוק גבוה, עמוד או עץ שם יאכל את טרפו בבטחה.

יחס הצלחותיו בציד הם 1:10, כלומר בכל 10 ניסיונות תקיפה הוא יצליח לצוד פעם בשל העובדה שהוא מוצלח וטוב לחקלאות אחת. הבז המצוי נחשב כמדביר ביולוגי מדלל מזיקים כגון מכרסמים, נברנים ועכברי שדה, חגבים וכדומה.

רבייה:

והקינן החל החיזור והזיווג מתחיל בחודש ינואר, הזוגות מונוגמיים הם אינם בונים קינים, אלא משתמשים בתוואי שטח קיימים. ועד יוני מסוף פברואר החל משקערויות במצוקים וכלה באדניות בבתים. הנקבה מטילה 3 עד 6 ביצים אדמדמות מנוקדות במשך כמה ימים, ודוגרת עליהן כחודש. במשך תקופת הקינן הזכר הוא מביא לשם מזון לנקבה, ולעיתים מחליף אותה. מוצא עמדת תצפית אל מול הקן עטופים בפלומה לבנה, כאשר מתחת לה צומחות עם הבקיעה הגוזלים. בדגירה נוצותיהם. בתחילה הנקבה נשארת בקן ודוגרת עליהם, אבל ככל שהם גדלים, היא נמצאת פחות זמן בקן, ומצטרפת לזכר בהבאת מזון, אותו היא קורעת בשביל להאכיל את הגוזלים. אחרי כחודש הגוזלים מסוגלים לעוף. בשלב זה צבעי נוצותיהם דומים לאלה של הנקבה, ללא קשר למינם.

guy@anoshi

יונת הסלע:

תיאור המין:

הבטן אפורה. וסגול כחלחל, כתם הצוואר בעל ברק ירוק-צבעה של יונת הסלעים אפור התחתונות בהירות. צבעי הכנף [2] רחב. סוככות הזנב כחול-אפור ובקצהו פס שחור העין כתומה, קשתית. הנקבה עמומים מעט מצבעי הזכר ולנוצותיה ברק מתכתי קל מוטת, לבנבנה. הרגליים אדומות. אורך הגוף 30–35 ס"מ המקור אפור-שחור והדונגית ('אינץ' 24–27) סנטימטרים 62–68 כנפיים.

מחזור החיים:

תוחלת החיים הממוצעת של יונה היא כ-5 שנים. היונים לרוב מקיימות מערכות ימשיכו לחיות ביחד לתקופות ארוכות. ונקבה זוג יונים המורכב מזכר, מונוגמיות יחסים אחד והדגירה עליהן תארוך בין 17 ל-19 ימים. בקן יונה לרוב תטיל עד שתי ביצים מוכנים לעוף לאחר 4–5 שבועות מרגע בקיעת הביצה הגוזלים.

תפוצה ומקום חיות:

מקננת במערות ובצוקים תלולים ולעיתים גם בסביבות מגורי האדם: אדני חלונות, מרפסות, מסתורי כביסה, גגות ועוד. תפוצתה הטבעית בעולם מוגבלת למערב ולדרום לצפון אפריקה עד לדרום אסיה. בארץ מצויה בעיקר ממזרח לפרשת, אירופה לעיתים קרובות להקותיה. יציבה בישראל. בצפון ועד לאזור אילת מנחל עיון המים [דרושה הבהרה] מעורבות ביוני בית שהתפראו.

בתרבות:

יונת הסלעים חיה בתוך יישובי האדם כבר אלפי שנים. לפי מקורות היסטוריים, ברחבי ארץ [3]. ומצרים כנראה לפני יותר מ-3,000 שנה במסופוטמיה היונה בויתה בעיקר בשפלת, רבים החל מהתקופה ההלניסטית ישראל ניתן למצוא מתקני קולומבריום לשלשת היונה שימשה בעבר ועודה. (יהודה) (ראו מתקנים לגידול יונים בארץ ישראל ('ז', ה') כמצוין בספר ויקרא משמשת לדישון ובשרה יועד, בין השאר, כקרבן.

ציונים בתנ"ך:

לבדוק אם מוזכרת היונה 32 פעמים. בסיפור בו שלח אותה נח בתנ"ך כמו כן בהקשר של הקרבת קורבנות. (י"ב-ח', ח', בראשית) פסק המבול בבקשה להיות בעל כנף לנדוד למרחק; י"ד, ל"ח, ובישעיה; י"ד, א', בויקרא שיר) "וכן ככינאי חיבה לאהובה: "רעייתי יונתי תמתי (ז', ג"ה, תהילים) ובהקשר זה גם מופיע מקום קינונה "יונתי בחגוי הסלע בסתר; (ב', ה', השירים) (י"ד, ב', שיר השירים) "המדרגה.

לולטרות:

מחזור החיים:

משך ההריון של הלולטרות הוא 60–86 יום. את הגורים מגדלת רק האם, והאב אינו משתתף בגידולם. הגורים יונקים מאימם חלב. הנקבה מגיעה לבגרות מינית בערך בגיל שנתיים, והזכרים בגיל שלוש שנים. בגיל חודש יכולה הלולטרה הצעירה לצאת מן המאורה, ובגיל חודשיים היא יכולה לשחות. הלולטרה נשארת עם האם והאב עד לגיל שנה לערך. אורך החיים של הלולטרות כ-16 שנה.

מאפיינים:

ללולטרות גוף צר וארוך, וגפיים קצרות יחסית עם כפות קרומיות. לרוב יש יש זנב ארוך ושרירי. אורכו של ,חדים, ולכל המינים, מלבד לולטרת הים להם טפרים הבוגר במינים השונים נע בין 60 ל-180 ס"מ, ומשקלם בין 1 ל-45 ק"ג. הלולטרה חסרת הם המינים הגדולים היא הקטנה ביותר, ולולטרת הים ולולטרת הענק הטופר האסייתית והגדול ביותר, סיאמוגל, ביותר. בעבר היו מינים גדולים יותר מהסוגים מגלנהידריס שהגיע לאורך 2 מטרים ולמשקל 100-200 ק"ג והיה הסמור הגדול האנהידרידון מעולם.

ללולטרות יש פרווה פנימית רכה ומבודדת, המוגנת על ידי שכבה חיצונית של שיער. השיער לוכד שכבת אויר השומרת על הלולטרה יבשה וחמה מתחת למים.

גבוה, המאפשר להם לשמור על לולטרות רבות חיות במים קרים, ויש להם חילוף חומרים חייבת לאכול כ-15% ממשקל גופה מדי יום, ולולטרת הים חום הגוף. הלולטרה האירופית 20-25%, בהתאם לטמפרטורה. רוב מיני הלולטרה צדים 3–5 שעות ביום, ואמהות מניקות צדות עד 8 שעות ביום.

דגים מהווים מרכיב עיקרי בתזונה של הלולטרה, לעיתים קרובות יש לולטרות שהתמחו. וסרטנים סרטני נהרות, בתוספת צפרדעים הנעזרת באבנים), ואחרות יצודו יונקים קטנים או כלולטרת הים) בפתיחה צדפות ציפורים. התלות בטרף גורמת ללולטרות להיות פגיעות מאוד לתופעות של דלדול במאגרי המזון.

הלוטרות פעילות מאוד, רודפות אחרי טרף במים או על מצע הנהר, קרקעית האגם רוב המינים חיים לצד מים, אבל נכנסות אל המים רק לצורך ציד או .או קרקעית הים מעבר מרחקים, ומבלות את שאר הזמן על היבשה, על מנת לשמור על הפרווה מלספוג מים. לוטרות הים הן מימיות וחיות באוקיינוס במשך רוב חייהם.

הלוטרות הן חיות שובבות, ואפשר לעיתים קרובות למצוא אותן משחקות. מינים ביולוגיים שונים נבדלים במבנה החברתי שלהם: חלק מהלוטרות הן מתבודדות, ואחרות חיות בקבוצות, העשויות להיות גדולות למדי.

עטלף

אירופאים

ממשפחת עטלפי הוא מין (שם מדעי: Rousettus aegyptiacus) עטלף הפירות המצוי הם. [2] היא כ-60–100 ס"מ ומוטת הכנפיים, משקלם הוא 81 - 171 גרמים. הפרי והן בעיקר אזורים חמים – הן ביערות טרופיים, נפוצים במגוון רחב של אזורי אקלים במדבריות

[4] ובארצות הים התיכון, במזרח התיכון, עטלפי הפירות נפוצים בדרום ומערב אפריקה. בשנת 2001, [5] תועדה לראשונה מושבה של עטלף פירות מצוי בצפון סוריה 2004-ב. וייתכן, פורסם כי אף נמצא מאובן שן השייכת ככל הנראה לעטלף פירות במרכז פולין [6] באזור והוא היה נפוץ שם בעבר לפני שחל שינוי אקלים.

מראה:

צבעם יכול להשתנות באזורי המחיה השונים, בגווני אפור-חום ולעיתים יהיה צבעם בעלות גוון כהה יותר, והאזור הוונטילי בהיר יותר. מין זה מעורב מעט, כאשר הכנפיים חסר שערות ארוכות באזור הצוואר אשר קיימות במינים רבים אחרים. פניו דומים לפני שועל, וחסרים קפלי עור באזור הנחיריים או האוזניים שקיימים במיני עטלפים אחרים, (אנגלית: שועלים מעופפים) flying foxes. לכן עטלפים אלה מכונים גם

התנהגות ומטבוליזם:

עטלפי הפירות המצויים מקימים מושבות בעיקר במערות, מחבואים תת-קרקעיים, ולעיתים על עצים. הם גמישים בבחירת מקומות הקינון שלהם, ויכולים להשתכן גם

הם בוחרים [7] בעליות גג חדשות, מרתפים, חניונים תת-קרקעיים ושאר חללים סגורים את אזור המחיה בעיקר לפי טיב המחבוא התת-קרקעי ולא לפי זמינות המזון והקרבה אך בישראל [3] לעצי פרי. תועדו מקרים בהם העטלפים עפו 15 ק"מ בחיפוש אחר מזון. המרחק הממוצע בין מושבות העטלפים שנחקרו לבין עצי הפרי מהם הם ניזונים הוא 30 [8] מטר

עטלפים אלה יוצאים מן המערה בחיפוש אחר מזון בשעות הדמדומים, וחוזרים אל המערה רק עם אור ראשון. הם ניזונים בעיקר מפירות ויודעים להימנע מאכילת פירות רקובים או פירות בוסר. משערים שיכולתם לזהות פירות כבשלים או כבשלים מידי נעוצה עטלפים נמנעים מלאכול מזון המכיל בין אחוז לשני. ביכולתם לזהות ריח של אדי אתנול אחוזים של אתנול, בעוד שבפרי בשל אך לא רקוב ריכוז האתנול ירד בדרך כלל כאשר זמינות הפירות ואיכותם יורדת, הם נוטים לאכול גם, בחודשי החורף. [9] מאחוז [10] עלים ואבקנים.

כאמצעי להסתגלות לתזונה עתירת פחמימות, מסוגל עטלף הפירות המצוי לספוג כמויות במהירות רבה. לצורך כך קיים בעטלפים אלה אחוז מהמעי גבוהות מאוד של גלוקוז [11] PP בעיקר תאי, גבוה של רקמה אנדוקרינית בלבלב.

עטלפים אלה אוכלים ביום כמות מזון השווה ל-0.8-1.0 פעמים משקל גופם. ככל הנראה הם נוקטים באסטרטגיה של עיכול כמות מזון רבה ככל הניתן, קבלת כמות מקסימלית של אנרגיה, ולאחר מכן התאמת ההוצאות האנרגטיות שלהם כך שתיאגר כמות אופטימלית [12] של אנרגיה (כך שמסת הגוף לא תפריע לתעופה) ובזבוז יתר האנרגיה.

חוישים וניווט:

עטלפי הפירות המצויים הם בעלי ראייה טובה, אם כי הם חסרי ראיית-צבע לחלוטין, והן מסוגלים לנווט הן בהסתמך על הראייה בלבד והן בהסתמך על אקולוקציה בלבד (אף על הם קצרי-טווח לעומת הראייה). מיקום כל חפץ במרחב פי שהאותות של האקולוקציה נלמד בנפרד על ידי כל אחת מהמערכות, והעטלף מסוגל לנווט על-פי מפה מרחבית ולא [13] על-פי סימני דרך.

התנועתיות הרבה של אוזני העטלפים מסייעת להם לקלוט את האותות של האקולוקציה בצורה יעילה מאוד. יכולת העטלף לשמוע את הצליל עולה משמעותית כאשר קונכיית האוזן מופנית כלפי מקור הצליל.

רבייה:

העטלפים מתרבים היטב בשבי, ויש צורך בפיקוח על הרבייה שלהם. בטבע נקבה מולידה עטלף יחיד פעמיים בשנה (לעיתים נולדים תאומים) אותו היא נושאת על גופה במשך 2-3 חודשים, עד אשר הוא מסוגל להאחז בקירות המערה. בשלב זה הוא נותר במערה כאשר האם יוצאת לחפש מזון, זאת עד אשר הגור מסוגל לעוף בעצמו. תקופת ההנקה היא קצרה יחסית, ועל מנת להיות מסוגלת להניק למרות התזונה דלת-החלבון האם נוקטת

במספר אסטרטגיות: אכילה מרובה לקראת סוף ההריון וצבירת שומן, ודיכוי מטבולי עצמי.

המין בישראל:

- מתוך 33 מיני העטלפים בישראל, המין "עטלף פירות מצוי" הוא היחיד בארץ השייך למיני עטלפי הפירות שקיימים בעולם, שאר מיני המין [16] העטלפים בארץ הם עטלפי חרקים.
- בישראל בתקופה מסוימת היו עטלפי הפירות מרובים עד כדי כך ששיערו כי הראה שרק 1999- הם מהווים מזיק לחקלאות. למעשה, מחקר שפורסם ב 15% מהפירות מהם העטלפים ניזונים היו גידולים חקלאיים, ורק שניים ההכרזה על עטלף הפירות המצוי. [10] מהם גודלו קרוב לאזור המחקר הובילה לניסיונות מיגור חקלאי על ידי רשות שמורות הטבע כעל מזיק העטלפים, בעיקר פעולות של עישון מערות על ידי אתילן-די-ברומיד והרעלה בגז לינדן אשר פגעו פגיעה קשה באוכלוסיות עטלפי החרקים בארץ, אך לא הביאו להקטנת אוכלוסיית עטלפי הפירות (למרות הרעלה ישירה של אלפים מהם). אוכלוסיית עטלפי הפירות קטנה, בסופו של דבר, [7] כנראה עקב פיצוץ אוכלוסין.
- והם [2] עטלפי הפירות המצויים משמשים מאביק בלעדי של עצי הבאובב משמשים גם כמאביקים וכמפיצים חשובים עבור עצי פרי בישראל. הם מפזרים את זרעי הפרי אותם הם יורקים אל מעבר לצלו של העץ, וחלק מהזרעים הקטנים יותר עוברים במערכת העיכול של העטלף. הטיפול דוגמה נפוצה לכך ניתן [8] שעוברים הזרעים יכול לעיתים לסייע לנביטתם. הנובטים וגדלים מסדקים במבנים הסמוכים לראות בעצי פיקוס השדרות. לפיקוסים בוגרים
- הטורפים העיקריים של העטלפים הם דורסי הלילה השונים, והגורמים העיקריים המגבילים את גודל האוכלוסייה הם טפילים למיניהם, מחלות ומחסור בפירות זמינים בתקופת החורף, (EBL; Van der Poel et al, 2000; Wellenberg .et al, 2002) (בעיקר מחלות וויראליות – ליזווירוסים מסוג נכון ל. [17] באוקטובר 2018 נכנס עטלף הפירות לרשימת המינים המוגנים מעריכה שיש כמה רבבות עד כמה אלף עטלפי רשות הטבע והגנים, 2018- הוקמה עמותת 2015- ב. [18] והמין אינו נתון בסכנה פירות בארץ ישראל במצוקה, כגון עטלפים המוקדשת לטיפול ועזרה לעטלפי פירות ע.ט.ל.ף. פצועים, תשושים או יתומים, ולשקמם במטרה להשיבם לטבע.

ציפורי שיר:

מאפיינים:

טווח גודל הגוף ומשקלו נע אצל ציפורי השיר בין 1.4 ק"ג אצל העורב האורך 54–67 ס"מ ומוטת הכנפיים 115–130) או העורב העב-מקור השחור ס"מ, (בהתאמה) לבין לא יותר מ-4.2 גרם (ו-6.5 ס"מ) אצל טירן גמדי קצר-סדרה זו מכילה מינים רבגוניים בהופעתם. (*Myiornis ecaudatus*) זנב זהבן ובארץ ישראל, ציפורי גן העדן) מגינאה החדשה) כעדניים וכן צופית בוהקת מחלל.

מגוון רחב של הופעות והתנהגויות מגוונות, גודלם הקטן והקלות היחסית של בעופות אלו, הפכו מינים רבים בסדרה זו למוכרים ואהובים בקרב הצפייה מקרב תחומי מדעי החיים תרבויות שונות, וכן למושאי מחקר של מדענים.

לציפורי השיר לא נמצאו קשרים פילוגנטיים מובהקים עם סדרות אחרות במחלקת העופות, שיוכלו להיחשב כ"קבוצת-אחות" לה (בעלות אב קדמון בעבר שוער כי הסדרה מקורבת אל. (משותף

על בסיס דמיון מורפולוגי ומולקולרי ועל אף ונקראים כחלאים, הסדרות קוקאים שתי אצבעות לפנים ושתיים) השונות הרבה, למשל מבנה הרגל הזיגודקטלי (לאחור) אצל המוזכרים לעיל. מחקרים שנערכו בשיטה מצאו דווקא עדויות על קשרים, (הכלאה) של חומצות גרעין) של היברידיזציה וכן הסדרה, חסידאים, עגוראים, יונאים: מורפולוגיים עם הסדרות כך שהיום ממיינים את הסדרות המוזכרות לעיל בעל-פירוט וסרקוסיים שנכחדה Passerimorphae סדרה .

קיים קושי רב בהכללת התנהגות שתאפיין את כל חברי הסדרה, הרגלי הרבייה למשל מגוונים ורבים. ההופעות בסדרה זו משתנות תדיר ומתבטאות בעיקר בניצויים (הנוצות שלהם) השונים זה מזה בצורתם ובצבעם, מגוון זה מתרחש שונים וכן הימצאות פיגמנטים שונים ודרכי חדירתם לגוף. בעקבות מבני קרטין מאתרי הקינון באזורים הצפוניים לאזורים מרבית ציפורי השיר נודדות הממוזגים. גידול הצאצאים מתבצע במרבית המינים על ידי שני הזוויגים.

של משפחות ציפורי השיר והקשר ביניהן נשארו ההיסטוריה האבולוציונית מסתוריים למדי עד שלהי המאה ה-20. במקרים רבים, משפחות ציפורי השיר אוגדו יחד על בסיס דמיון מורפולוגי, אשר כיום מאמינים שהוא רק תוצאה של אבולוציה מתכנסת, ללא קשר גנטי הדוק. לדוגמה, "גדרונים" של נראים מאוד דומים, ושל ניו זילנד, הצפונית, של אוסטרליה ההמיספירה ומתנהגים באופן דומה, ועם זאת שייכים לשלושה ענפים מרוחקים באילן היוחסין של ציפורי השיר; הם מרוחקים עד כמה שניתן בעודם שייכים לסדרת ציפורי השיר.

מוצאם הגאוגרפי של סדרת ציפורי השיר אינו ידוע, ממצאים המתועדים אולם מחקרי ההיברידיזציה מצביעים. שבאוסטרליה נמצאו בקווינסלנד לאאוקן בכל מקרה, נראה כי הם נפוצו לשאר. על תחילת התמיינותם עוד בטריאס העולם מחצי הכדור הדרומי.

רוב מיני ציפורי השיר מקננים על עצים, ומכינים בעצמם את קיניהם, יש כמה או מינים שאורגים קינים גדולים ובעלי צורה ייחודית, כמו מיני האורגיים האורופנדולה.

שפן הסלע:

התנהגות ותפוצה:

הוא נפוץ בחלקו המערבי במזרח התיכון. שפן הסלע מצוי במרבית אפריקה בישראל. ומלבנו ובחלקים מסוריה בישראל, וכן חצי האי סיני של חצי האי ערב הוא נפוץ בעיקר *Procavia capensis syriaca*, מצוי תת-המין שפן סלעים מצוי השפנים חיים על. ובשומרון בהר הנגב, במדבר יהודה, בכרמל, בגליל, בחרמון הקרקע או בנקיקי סלעים, הם יצורים חברותיים החיים בקבוצה בה מספר השפנים נע בדרך כלל בין 50 ל-100 פרטים. הקבוצות עצמן מחולקות לקבוצות קטנות יותר. השפן פעיל בעיקר ביום ומסתתר בלילה בנקיקים ובמחילות בסלעים.

שפן הסלע יכול לעבור במהירות רבה מסלע אחד לאחר. במזג אוויר סגרירי או גשום שפן הסלע בדרך כלל יישאר במאורתו ולא ייצא אל מחוץ לנקיקי הגוף של שפן הסלע איננה יציבה לחלוטין, והיא משתנה טמפרטורת. הסלעים בהתאם לטמפרטורת הסביבה. הטמפרטורה הנורמלית של השפן היא 36.3 (מעלות צלזיוס), אך היא יכולה לעלות כדי 37.5 מעלות בעת חום, ולרדת באותה מידה כדי קור. מסיבה זו, שפן הסלעים מבלה חלק ניכר מיומו - בעיקר בשעות הבוקר - ברביצה על הסלעים - לבדו או יחד עם שפנים נוספים. בזכות התנהגות זו הם מתחממים, ולאחר שהם מתחממים מספיק הם נעשים פעילים יותר.

מזונו של השפן כולל מגוון רב של צמחים. כחלק מהחיפוש אחר מזון, שפני הסלע יכולים אף לטפס על עצים. מכיוון שהם מקבלים את מרבית הנוזלים הדרושים להם מהצמחים אותם הם אוכלים, בדרך כלל שפני הסלע לא חייבים לשתות כדי להתקיים. למרות זאת, אם יש מקור מים זמין בקרבת מקום הם לא יהססו להרוות את צמאונם בשתייה. שפן הסלע מקדיש בדרך כלל פחות משעה אחת ביומו לחיפוש אחר מזון ואכילתו - זמן קצר יחסית לאוכלי עשב אחרים, שבגלל ערכו של שפן הסלע התזונתי הנמוך צריכים לאכול כמות גדולה של מזון. בין הטורפים מסדרת דורסי היום ועופות דורסים הסמור, הנמיות, התן, ניתן למנות את הנמר בשעת סכנה, שפן הסלע בורח במהירות לתוך נקיקי הסלעים הצרים, או לתוך מקומות מסתור אחרים שנמצאים בקרבת מקום. אם נתפס, שפן הסלע מתגונן באמצעות נשיכות ושריטות.^[2]

בנוסף לכך, או בשרו בחלק ממדינות אפריקה ניצוד שפן הסלע בשל פרוותו תובעים לצמצם את אוכלוסיית שפני הסלע, משום שהם חקלאים דרום אפריקנים מתחרים עם צאנם על אותם מקורות מזון.

תקשורת קולית:

גם זכרים וגם נקבות משמיעים קולות אזהרה חזקים וחוזרים. בעונת החלה בחודשים מרץ-אפריל הזכרים הבוגרים יושבים על סלעים בולטים הרבייה ופותחים ב"שירה" המורכבת מקריאות צרחניות עולות ויורדות. מטרת השירה היא חלק מהזכרים, בפרט ^[3]. להכריז על תחום המחיה ועל הבעלות על העדר הדומיננטים, "שרים" כלומר משמיעים רצפים מורכבים של צלילים. השירה מורכבת מסדרת מקטעים, שכל אחד מהם מכיל רצף הברות מסוגים שונים: יללה, קרקור, הן מאפייני הצליל והן המקצב של ה"שיר" אופייניים לפרט ^[4]. נחירה, חריקה וציוץ מחקר השוואתי של אוכלוסיות שפנים שונות ^[5]. ואינם משתנים בהתאם לנסיבות כלומר בסדר ההשמעה של אלמנטים קוליים, העלה כי קיימים הבדלים בתחביר ככל שהאוכלוסיות ^[6], שונים בשירי הזכרים בין קבוצות מופרדות של שפנים מרוחקות יותר יורד הדמיון בתחביר של שירת הזכרים. התלות של מאפייני השירה בתפוצה מחזקת את ההנחה כי שירת הזכרים היא התנהגות נלמדת.

אנטומיה ומחזור חיים:

קטנות. משקלו של שפן הסלעים קצרה, רגליים קצרות ואוזניים חומה לשפן פרווה נע בין 2 ל-4.5 קילוגרמים. בכפות הרגליים רפידות גדולות ורכות שנשארות לחות כל העת בזכות הפרשה דמוית-זעה. הזכרים גדולים במידת-מה מהנקבות. הריון נקבת שפן הסלע אורך בין 6 ל-7 חודשים, שבסופם נולדים 2 עד 4 גורים. הגורים שלמה. הגורים פקוחות עם היוולדן, וגם פרוותם עיניהם: נולדים מפותחים יחסית מסוגלים לאכול מזון מוצק שבועיים לאחר לידתם, והם נגמלים מחלב אמם עשרה שבועות לאחר לידתם. בסביבות גיל שלוש שנים הם מגיעים לממדים של שפן סלע עומדת על בגיל 16 חודשים, ותוחלת חייהם בוגר. שפן הסלע מגיע לבגרות מינית 10 שנים.

אטימולוגיה:

על אף שמדובר, בקרב דוברי העברית קיים לעיתים בלבול בין השפן לארנבון בלבול זה השתרש גם. בשני בעלי חיים רחוקים זה מזה מבחינה ביולוגית וכו' "השפן הקטן", "רבים, כמו "לשפן יש בית ובשירי ילדים, ובשירה בספרות הכוונה היא בעצם לארנבון, כמו גם בביטויים רווחים כמו "שפני מעבדה", או "לשלוף שפן מהכובע" (מעבדות וקוסמים משתמשים בארנבונים ולא בשפנים, משום שהשפן אינו מבוית).

באירופה, שלא הכירו ולכן היהודים, הסיבה לבלבול היא שהשפן אינו חי באירופה אלא ¹בצמוד לארנבת, חשבו שהכוונה היא לארנבון את השפן, המוזכר בתנ"ך.

שהתיאור המקראי המתאר בעלי חיים המסתתרים בין הסלעים, כמו גם שמו של השפן בשפות שמיות אחרות (כגון "ת'פן" בערבית דרומית) בצירוף העובדה שהארנבון, כפי הנראה, לא היה קיים בישראל בתקופת המקרא, אינם מותרים מקום רב לספק לגבי זהותו של השפן המקראי.

